HANDELSKRONIEK.

IS HET MOGELIJK DUITSCHLAND UIT TE HONGEREN?

Is het mogelijk Duitschland uit te hongeren? Deze vraag heeft zeker reden van bestaan, nu eigenlijk de oorlog door haar wordt beheerscht. Zonder die uithongeringsmethode vanwege de entente op Duitschland toegepast, zou de duikbootoorlog niet ontstaan zijn, althans vermoedelijk niet in haar tegenwoordigen vorm, een vorm die ook voor de neutrale mogendheden niet zonder bedenking is.

Het is prof. Dr. Edwin J. Clapp, werkzaam aan den Universiteit te New-York die deze vraag ook behandelt in zijn onlangs verschenen boek: „Economic Aspect of the War, Neutral Rights, Belligerent claims and American Commerce in the years 1914—15”.

Er mogen hier eenige brokstukken aan worden ontleend aan de hand eener Duitsche vertaling die bezorgd is door Dr. Erich Zimmermann, privaatsdocent in de Staatswetenschappen aan dezelfde Universiteit.

De schrijver stelt niet slechts voorop dat vrij waarschijnlijk Duitschland zich boven water kan houden, maar het schijnt hem zelfs mogelijk dat Duitschland juist onder den economischen druk, dien Engeland tracht te oefenen zich voor belangrijke producten blijvende vervanging zal weten te scheppen.

De schrijver gaat dan voort:

Ten tijde van den Fransch—Duitschen oorlog bedroeg de Duitsche bevolking 40 millioen zielen. In het jaar 1871 had Duitschland ongeveer zooveel menschen als door zijn bodem gevoed konden worden. Wij weten verder dat deze bevolking inmiddels tot 70 millioen is aangegroeid. Derhalve, zoo denken de meesten, moeten ongeveer 30 millioen zielen leven van ingevoerde levensmiddelen, die uit Rusland en van over zee komen,

Wanneer derhalve Duitschland van den Russischen invoer

is afgesneden en Engeland den toevoer van overzee belet, dan blijven voor de voeding eener bevolking van 70 millioen slechts voldoende levensmiddelen over om 60 pCt. van dit getal te onderhouden. Algemeen wordt aangenomen, dat de 30 millioen menschen, die sinds 1870 aan de bevolking van Duitschland zijn toegevoegd, slechts hierdoor van voedingsmiddelen voorzien konden worden dat de buitenlandsche handel zich in dezelfde mate uitbreidde, als de bevolking aanwies. Dit schijnt te geloofwaardiger, omdat het inderdaad van toepassing is op de voeding van de vermeerdering der Engelsche bevolking. Groot-Britannië is evenals Duitschland een industriestaat. De economische toestand dezer beide landen wijst evenwel gewichtige verschillen aan op het gebied van den buitenlandsche handel en de verzorging met levensmiddelen.

Groot-Britannië was de eerste industriestaat. Daar werden de groote industriële uitvindingen gedaan; daar vond de stoommachine haar ontstaan en haar eerste toepassing op de goederenproductie; de machine verving den handenarbeid. Deze vooruitgang maakte de geproduceerde goederen zooveel goedkooper dat Engeland, ook begunstigd door de lage transportkosten zijner stoomvaart en zijner spoorwegen het deel der wereld, dat met de nieuwe verkeersmiddelen kon worden bereikt en zich niet door hoge tolmuren tegen de goederen van Engeland afsloot, met industriële voortbrengselen begon te voorzien.

In ruil voor die industriële producten betrok Engeland de ter verzorging zijner snel aangroeiende bevolking noodige levensmiddelen, alsmede de grondstoffen zooals katoen, voor zijn industrie. De nog niet ontwikkelde landen echter konden Engeland niet met hun eigen voortbrengselen voor de ontzaglijke goederenmassa's betalen, die zij uit dat land betrokken en zij werden derhalve schuldenaar van Engeland en betaalden Engeland met aandeelen, obligatiën alsmede hypotheekbrieven voor hun spoorwegbehoeften, hun kranen en andere machines die Engeland leverde. Zoo wordt bijv. geschat dat wij (Amerika) Engeland ongeveer $3\frac{1}{2}$ biljoen dollars — waarschijnlijk is het meer — schuldig zijn. Dat is de totaalsom die Engeland in ons land heeft uitgezet. De Engelsche bevolking, die in de 19de eeuw van 11 op

44 miljoen kwam, werd verzorgd met ingevoerde levensmiddelen. De landbouw van het eigen land ging niet slechts verhoudingsgewijs, maar ook absoluut achteruit, in het bijzonder nadat de in de vijftiger jaren aanvaarde vrijhandelspolitiek den Engelschen boer elke bescherming tegen het goedkoope graan der Amerikaansche steppen, tegen het vee van Texas (later van Argentinië), de schapen uit Australië en de melkproducten der spaarzame Hollanders en Denen ontnam. Evenzeer werd de Engelsche landbouw tegengewerkt door het transportwezen, terwijl daardoor de industrie werd begunstigd. Groot-Brittannië werd een industriële grootmarkt waartegen de overige wereld zich verhiel als het platteland tot de stad.

Ware de ontwikkelingsgang van Duitschland evenals die van Groot-Brittannië geweest, dan zou het even kwetsbaar zijn als het Vereenigd Koningrijk, tengevolge van zijn afhankelijkheid van overzeesche levensmiddelen. De Duitschers waren, evenals de andere volkeren van Europa niet in staat om de concurrentie met de reeds ingewerkte Engelsche industrie op te nemen. Het Deutsche Rijk was, toen het in 1871 werd gesticht, een landbouwstaat. Op zijn bodem leefde een bevolking ongeveer zoo groot als daardoor onderhouden kon worden. Elk jaar moesten massa's emigreren. In het jaar 1870 bereikte de Deutsche emigratie naar de Vereenigde Staten een totaal van 110.000, in 1873 149.000. Die cijfers stegen voortdurend tot 210.000 in 1881, om in het volgende jaar het hoogtepunt met 250.000 te bereiken. Van toen af deden zich reeds de invloeden gelden die de emigratie zouden doen ophouden.

Het jaarlijksche verlies aan soldaten, belastingbetalers en arbeiders gedurende de zeventiger jaren werd door Bismarck als een ernstig verschijnsel beschouwd. Hij erkende dat de verdere ontwikkeling van Duitschland en de mogelijkheid om de toeneming der bevolking in het land te houden, zou afhangen van de ontwikkeling zijner industrie. Die industrieën moesten aan de toenemende bevolking werk geven. De producten dier industrieën zouden evenals in Engeland betalen voor de voedingsmiddelen, die verbruikt werden door de in haar werkzame arbeiders. In het jaar 1879 gaf derhalve Bismarck zijn toestemming tot de invoering van een

tarief, dat de opkomende industrie zou moeten beschermen tegen de verplettering door de Engelsche concurrentie.

Er ging geruime tijd voorbij, alvorens de werking van dit tarief voelbaar werd. De industriën moesten zich eerst ontwikkelen, alvorens zij op de wereldmarkt met Engeland in concurrentie konden treden. De emigratie bereikte in de tachtiger en het begin der negentiger jaren nog altijd belangrijke cijfers. De prijzen waren laag en de handel lag in het tijdperk 1880/94 overal neer. In 1895/96 kwam verbetering. De Deutsche industriën waren thans zoover, dat zij zich den algemeenen opbloei ten nutte konden maken. In dat jaar daalde de emigratie naar Amerika tot 32.000 en is sinds nooit meer boven de 50.000 gestegen. Sinds 1906 heeft de totale emigratie van Duitschland naar alle landen de 32.000 niet overschreden.

En die emigratie werd elk jaar door de immigratie van Polen, Galiciërs en Italianen, die in de Deutsche industrie emplooi vonden, meer dan opgewogen. Duitschland is aldus in staat geweest niet slechts zijn natuurlijke vermeerdering van bevolking te onderhouden, maar nog meer. De populaire opvatting bij ons (Amerika) was, dat Duitschland nieuw land noodig had om zijn millioenen overschot op te nemen en zijn militaire macht moest steeds bereid zijn nieuwe gebieden te bezetten, zoodra de gelegenheid zich maar aanbod. In werkelijkheid echter behoefde Duitschland niet meer land voor zijn toenemende bevolking, maar meer menschen voor het land dat het had en zijn toenemende industriën.

De vermeerdering van den Duitschen uitvoerhandel die sterker is dan bij eenige andere groote mogendheid blijkt uit het volgende overzicht.

	1880. dollars.	1912. dollars.
Duitschland . . .	718.375.000	2.421.050.000
Engeland . . .	1.393.833.000	2.994.805.000
Vereenigde Staten .	853.638.000	2.204.322.000
Frankrijk . . .	890.200.000	1.764.780.000

In zoover heeft Duitschlands ontwikkeling dezelfde wegen ingeslagen als die van Engeland, dat het werd tot een land, dat vreemde landen voorzag van de voortbrengselen zijner industrie. Duitschland onderscheidt zich echter van Engeland

hierin, dat het niet zooals dat land op den toevoer van levensmiddelen van over zee is aangewezen. Dit zou wel geschied zijn, indien Bismarck zich bij de Engelsche vrij-handelspolitiek had aangesloten. Zonder tarief zouden de Duitsche landbouwers bij hun hooge grondwaarde evenmin hebben kunnen standhouden tegenover de concurrentie van het Amerikaansche graan, als de Engelsche landbouwer dit kon.

Toen in 1879 een recht werd ingesteld ter bescherming van de industriën, verlangde de Duitsche industrie dat levensmiddelen vrij zouden ingevoerd kunnen worden. Zij beriep er zich op, dat zij tegen Engeland niet op kon, wanneer de Engelsche arbeider zijn levensmiddelen op de goedkoopste markt zou kunnen aanschaffen, de Duitsche niet. Dit argument zou volkomen van pas zijn geweest, wanneer alleen het doel had voorgezet, om van Duitschland een groote industriestaat als Engeland te maken, welke levensmiddelen invoerde. Zonder twijfel zou de zuiver industriele ontwikkeling van Duitschland nog sneller zijn gegaan, indien geen recht ware gelegd op de ingevoerde levensmiddelen. De Duitsche landbouw zou dan echter evenzoo achteruit zijn gegaan als de Engelsche.

Bismarck beschouwde afhankelijkheid van den toevoer van levensmiddelen uit het buitenland voor een land als Engeland misschien overkomelijk omdat dit land de zee beheerscht. Voor Duitschland zou zulk een ontwikkeling echter onverdraaglijk zijn geweest. Deze afhankelijkheid zou Duitschland op de gunst hebben aangewezen van elke andere natie, die over een sterke vloot beschikte en toenmaals had Duitschland zoo goed als geen vloot en was ook niet van plan er een te scheppen.

Derhalve besliste de Rijkskanselier voor een hoog recht op graan (in het bijzonder tarwe) alsmede op vleesch. Dit recht deed den Duitschen landbouw zijn levenskracht behouden. Het werd later nog verhoogd met het doel om den bodem door betere verzorging nog beter van opbrengst te maken en in verband met de stijgende behoefte der snel aangroeiende industriele bevolking de opbrengst van den bodem te verhoogen. Deze poging had succes. Rechten brengen steeds lasten mee door de hoogere prijzen die

het volk, dat onder bescherming leeft, voor zijn behoeften moet betalen. Zoo betaalt in Duitschland de arbeider meer voor zijn vleesch en brood dan de Engelsche. Op deze wijze betaalt de Duitsche arbeider aan zijn land, wat overeenkomt met de waarde van de vloot voor Engeland, n.l. de zekerheid der verzorging van het land met levensmiddelen in oorlogstijd terwijl het Engelsche volk voor bouw en onderhoud der vloot wordt belast, zij het ook op andere wijze.

Zeër zeker bezigt Engeland zijn vloot ook nog voor andere doeleinden, dan alleen ter bescherming van zijn levensmiddelentoevoer. Anderzijds echter heeft de Duitsche economische politiek het verblijdend gevolg gehad, dat Engeland ontbeert: namelijk het vasthouden der bevolking op het platteland, hetgeen een groote onaanvechtbare sociale beteekenis heeft. Het platteland is de bron, waaruit de verslappende groote steden voortdurend nieuwe krachten putten. Het voorhanden zijn van sterke landelijke bestanddeelen in het Duitsche leger is daarom van niet te onderschatten beteekenis bij de ontzettende inspanning die de huidige oorlogvoering eischt.

Duitschland's levensmiddelenverzorging, door het tarief bevorderd, steeg sneller dan de bevolking, welker verzorging zij diende. Bij onze bewondering voor den industrieelen opbloei van Duitschland hebben wij het succes van den Duitschen landbouw bijna geheel over het hoofd gezien.

In de jaren 1883 tot 1887 was de bevolking van Duitschland gemiddeld 46.700.000, zij vermeerderde tot 1913 tot 67 millioen, of een vermeerdering van bijna 50 pCt.

Daarentegen heeft de productie van alle voedings- en voedermiddelen, als tarwe, rogge, gerst, haver, aardappelen en hooi een sterker vermeerdering ondergaan dan 50 pCt. en dit resultaat is niet te danken aan een uitbreiding van het bewerkte oppervlak, maar nagenoeg uitsluitend aan de meer intensieve wetenschappelijke bewerking en de daardoor bewerkte hoogere opbrengst.

In het begin der tachtiger jaren produceerde Duitschland voldoende levensmiddelen voor zijn eigen behoeften, de totale bevolking kon met de opbrengst van den vaderlandsche bodem worden gevoed. Sinds is de opbrengst

van den bodem sterker gestegen dan de bevolking. Hieruit volgt dat, wanneer de bevolking nog tevreden was met denzelfden staat des levens als in de tachtiger jaren, zij ook nu nog uitsluitend met Duitsche producten kon worden gevoed. Doch in Duitschland, evenals overal elders, is de levensstandaard in de laatste 25 jaren belangrijk gestegen, de menschen stellen veel hooger eischen, men eet meer en beter.

Het verbruik per hoofd aan tarwe en rogge in Duitschland was in de jaren 1902 tot 1906 40 pCt. meer dan in de jaren 1886 tot 1890. Dit verklaart dus steeds toenemenden invoer van levensmiddelen in de laatste jaren.

De voor het industriele Deutsche Westen bestemde invoer van rogge en tarwe werd gedeeltelijk gecompenseerd door den uitvoer van rogge- en tarwemeel van het landbouwende Oosten van Duitschland naar Scandinavië, die natuurlijk bij het uitbreken van den oorlog ophield, omdat de nationale voorraden bewaard moesten blijven. Er bleef echter een meer-behoefte, die door invoer gedekt moest worden, welker uitblijven zonder twijfel voelbaar moest worden en waarvoor aanvankelijk geen vervanging te vinden was.

Men moet hier bedenken dat de oorlog op 1 Augustus uitbrak, dus voor Duitschland ook maar een deel van den 1914 invoer aan landbouwproducten kon dekken. Toen nu Groot-Britannië den overzeeschen toevoer van Duitschland afsneed, zag Duitschland zich weliswaar niet geplaagd voor het gevaar van uithongering, dat Engeland wilde.

De moeilijke taak, die noodzakelijk moest opgelost worden was veeleer deze, de bevolking terug te brengen tot de eenvoudiger levenswijze die zij ontwend was, maar die toch uit gezondheidsoogpunt volkomen voldoende was.

Zien wij, hoe de Deutsche regeering die taak aanvatte. Om woekerprijzen te voorkomen, die bij de vrije concurrentie voor den beperkten voorraad levensmiddelen zou zijn verlangd, stelde zij spoedig na het uitbreken van den oorlog maximumprijzen vast, die aan het doel beantwoordden. Zij maakten het mogelijk dat de armere klassen, d. w. z. de groote meerderheid der families wier kostwinners in 's vijands land stonden levensmiddelen konden krijgen. Verder trachtte

de regeering met een beroep op de vaderlandsliefde het verbruik te beperken. Zij vermaande de thuisgeblevene bevolking minder levensmiddelen te koop en althans haar deel bij te dragen aan het werk, waarvoor de strijders in het veld zoo moedig kampen.

Doch dat was niet voldoende. Waren geen maximum-prijzen vastgesteld, dan zouden stijgende prijzen het verbruik van voedingsmiddelen van zelf hebben verminderd hoe meer het bleek, dat de aanwezige voorraad niet tot den volgenden oogst zou duren. De regeering had daarom het verbruik te allen tijde kunnen regelen, door de vastgestelde maximum-prijzen weer af te schaffen. Dit zou echter niet gelijkelijk op alle lagen der bevolking hebben gewerkt, de rijken en welgestelden zouden even veel als vroeger hebben verbruikt en de geheele last der beperking zou op de minder- en minstbedeelden zijn gevallen.

Zoo bleef maar een weg open die de voordeelen der maximumprijzen verbond met de noodzakelijkheid de voorhanden voorraden gelijkmatig over den tijd tot den volgenden oogst te verdeelen en deze was, dat de regeering de aanwezige voorraden waarbij mogelijk tekort kon voorkomen tot zich nam en zelf verdeelde. Tegen het einde van 1914 scheen een tekort aan broodgraan en meel mogelijk. Een groote moeilijkheid vloeide hieruit voort, dat de geoorloofde hoogste prijzen voor graan zoodanig waren, dat het voor den landbouwer voordeeliger was zijn vee met graan te voederen, in plaats van het graan op de markt te brengen.

Om dat te voorkomen kwam het bekende besluit van den Bondsraad van 25 Februari 1915, aangekondigd als Besluit betreffende de regeling van den handel in broodgraan en meel.

Het aan deze verordening ten grondslag liggende plan was voor alles om de voedingsmiddelen voor de non-combattante bevolking zeker te stellen. Al het ingevoerde graan en meel werd uitgesloten van in beslagname.

De van de verzorging vastgestelde uitzondering had betrekking op de behoefte aan zaaizaad in de eigen huishouding der landbouwers. Molenaars en meelhandelaars moesten hun verkoop binnen zekere grenzen houden. Bakkers mochten niet meer dan drie vierden van hun vroegere be-

hoefte betrekken. Deze bijzonderheden werden door bijzondere verordeningen bepaald. Later werd den bakkers voorgeschreven een bijzondèr oorlogsbrood (K.-brood) te bakken, dat uit rogge- en aardappelmeel bestond. Zuivere tarwe mocht niet meer verbakken worden doch alleen met toevoeging van rogge of aardappelen. Hoofdzakelijk echter droeg de invoering van zoogenaamde broodkaarten ten zeerste tot beperking van het broodverbruik bij. Ieder kreeg wekelijks een kaart waarop voor elk persoon dagelijks 225 gram brood werd afgegeven. Brood kon men bij de bakkers slechts krijgen op vertoon der kaart. Wanneer in een week zevenmaal 225 gram brood voor ieder persoon op grond der kaart waren betrokken, kon men voor het begin der volgende week geen brood meer krijgen en het werd als een bewijs van vaderlandslievende gezindheid beschouwd, als men op het einde der week een deel der hoeveelheid waarop men recht had niet had verbruikt, hetgeen veelvuldig voorkwam. 225 gram meel per dag geeft 166 pond per jaar. Dat is wel is waar meer dan voor het levensonderhoud noodzakelijk is, maar toch belangrijk minder dan de Deutsche bevolking in de laatste jaren placht te verbruiken; het tarwe en roggeverbruik bedroeg dan ook in de jaren 1902 tot 1906 495 pond per hoofd, dus ongeveer driemaal zooveel dan nu werd toegestaan.

Wij mogen aan deze beperking van het broodverbruik niet vluchtig voorbijgaan, al is ook de meening verspreid, dat Duitschland nooit in gevaar van uithongering heeft verkeerd, zoodat zijn onderzeebootoorlog derhalve niet als een rechtmatige verdediging tegen het Engelsche plan der uithongering kon worden aangezien. Nu zeer zeker behoeven wij het plan om Duitschland uit te hongeren niet meer ernstig te nemen. Den 4 Februari echter, toen de onderzeebootoorlog begon was die uithongering in het geheel niet buiten het bereik der mogelijkheid. Het gevaar, waarvan de druk door de Deutsche regeering werd bespeurd, kwam duidelijk tot uiting in de opvallende maatregelen ter zelfverloochening aan de bevolking opgelegd.

Een even ernstige taak, was de voederverzorging voor het vee. Onder gewone omstandigheden vullen voedermiddelen een belangrijk deel der naar Duitschland gaande schepen

hoofdzakelijk gerst, oliezaden, oliekoeken, zemelen en maïs. De invoer van voedermiddelen overtrof den uitvoer daarvan met meer dan 7.500.000 tonnen. Blijkbaar maakte daarom het uitblijven van dien toevoer, of een vermindering van den veestapel of een gebruik van graan dat eigenlijk voor de volksvoeding moest gereserveerd worden, noodzakelijk.

Bij het uitbreken van den oorlog had Duitschland 25 miljoen varkens. Toen de voederinvoer uitbleef trachtten de landbouwers hun varkensstapel te onderhouden door graan en aardappelen te voederen, hetgeen mogelijk werd door de hooge vee prijzen. De landbouwer kon hierdoor ook nog met voordeel graan en aardappelen in varkensvleesch omzetten. Het gevolg was, dat tegen einde Januari de varkens het grootste deel van den aardappelvoorraad hadden opgegeten. Dit had tot gevolg, dat terwijl de Bondsraad bij besluit van 25 Januari beslag legde op graan en meelvoorraden tegelijkertijd werd voorgeschreven dat de varkensstapel moest verminderd worden. Steden van 5000 inwoners en meer moesten voorgeschreven hoeveelheden varkensvleesch inkoopen en conserveeren (pekelen en rooken) en werden daartoe gemachtigd tot beslaglegging. Hoeveel van de 25 miljoen varkens hierdoor werden opgekocht is ons niet bekend. In Februari schatte Prof. Schumacher, dat het mogelijk zou zijn geweest om van de 25 miljoen stuks er 18 miljoen in het leven te houden, indien de genomen maatregelen eerder waren voorgeschreven. Hij hoopte intusschen dat er nu nog 9 miljoen waren behouden.

In elk geval zijn groote hoeveelheden varkensvleesch in de Deutsche gemeenten geconserveerd en is de varkensstapel zoodanig verminderd, dat zij onderhouden kan worden zonder de voor de volksvoeding benoodigde hoeveelheden levensmiddelen, in het bijzonder aardappelen, hiervoor aan te tasten. De aardappelvoorraad was ontoentbeerlijk om den beperkten voorraad broodgraan aan te vullen. Bovendien werden aardappelen voor het gebruik als veevoeder ook uitgesloten, door den maximumprijs op 35 Mark per ton vast te stellen. Dit bewoog den landbouwer om zijn aardappelen aan zijn medemenschen te verkoopen.

Zoo veel over de maatregelen die genomen werden om

den varkensstapel te verminderen. De tweede taak die Duitschland had te vervullen was een weg te vinden om een groot deel der anders ingevoerde voedingsmiddelen door producten van eigen bodem te vervangen en ten minste den reeds verminderden veestapel te behouden. Twee mogelijkheden bestonden daarvoor. In gewone omstandigheden werden groote hoeveelheden aardappelen voor het maken van spiritus gebruikt, bestemd voor dranken en voor nijverheidsdoeleinden. Bovendien worden jaarlijks ongeveer 400.000 tonnen bietsuiker uitgevoerd, meest naar Engeland, hetgeen natuurlijk na het uitbreken van den oorlog ophield.

Tegen het verbruik van alcoholische dranken is men met nadruk en succes opgetreden. Ook het verbruik van alcohol door de nijverheid is verminderd. Daardoor kwam een groote hoeveelheid aardappelen vrij, zoodat het aanbod thans zelfs voor veevoeder voldoende was, zoodat de behoefte voor den mensch volledig was gedekt.

Verder werd een weg gevonden om den aan den uitvoer onttrokken bietsuiker voor veevoeder te gebruiken. Stikstof aan de lucht onttrokken wordt met suiker vermengd om een voedermiddel te krijgen dat meer dan 50 pCt. eiwit bevat. Aldus werd een plaatsvervanger voor voedereiwit gevonden dat vroeger in de ingevoerde gerst en dergelijke werd aangetroffen. Zóó slaagden de maatregelen, dat einde Mei de meelprijs kon worden verminderd en de gemeenten hun conserveering van vleesch konden staken. Voor het afgelopen jaar was dus het vraagstuk opgelost en het is bekend dat millioenen tonnen graan en voeder mee op het volgende jaar konden overgaan. Daarbij komt dan de nieuwe oogst. Een misschien in de toekomst bestaande schaarschte aan graan zal worden beantwoord met een beperking der behoefte aan veevoeder, hetgeen intusschen ook een beperking van het Deutsche vleeschverbruik na zich sleept. Dit overtreft thans het gezonde minimum zeer belangrijk. Het duidelijkste bewijs voor het welslagen der noodmaatregelen is wel dat in het geblokkeerde Duitschland de prijzen der levensmiddelen lager zijn dan in het open Engeland. Over den 1915 oogst is reeds zoo beschikt, dat deze zich aanpast aan de nieuwe toestanden. Vergeleken met het vorig jaar moet met een meerdere behoefte aan tarwe en voeder-

middelen gerekend worden. Het gemakkelijkst te verkrijgen voedermiddel zijn aardappelen. Slechts 60 pCt. van den gewoonlijk met bieten beplanten bodem is dit jaar voor dat doel gebezigd. De overige 4 tienden zijn met tarwe en aardappelen bebouwd. Men heeft ook grond onder den ploeg genomen die in gewone tijden niet loonend zou zijn. De veenlanden in Brandenburg, Pommeren, Sleeswijk Holstein, Hannover en Westfalen zijn grootendeels gedraineerd en bebouwd. Zelfs vroegere tennisvelden en voortuinen zijn in aardappelvelden omgezet.

De bezette deelen van België, Frankrijk en tot zekere hoogte ook Polen, zijn eveneens bebouwd en al kan de opbrengst ook niet worden aangewend voor de volksvoeding in Duitschland, zij helpt toch mee om de vier millioen soldaten die in deze gebieden staan te onderhouden. Bij den aanvang van den oorlog werden groote hoeveelheden levensmiddelen opgeslagen gevonden te Antwerpen en ook deze konden voor het Duitsche leger in het westen worden aangewend. De Russische invallen in Oost Pruisen een provincie die jaarlijks 60 millioen bushels tarwe opbrengt was minder schadelijk voor het bebouwde land, dan voor de hofsteden en gereedschappen, zoodat een groot deel van den gewonen oogst zal ingebracht kunnen worden. Er waren zooveel landarbeiders onder de wapens dat bij den laatsten oogst gebrek aan arbeiders te vreezen was. Maar vrijwilligers werden in voldoende aantal gevonden terwijl de bijna twee millioen kriegsgevangenen die zich in Duitschland bevinden nu zullen kunnen helpen, te eerder waar de meesten Russische landarbeiders zijn. De paarden die ter beschikking staan zullen ongeveer 40 pCt. minder zijn dan in vreedstijd. Hieraan wordt tegemoet gekomen door gebruik van veulens, ossen en koeien alsmede door een intensiever gebruik van motorploegen en benzol stoken.

In verband met de door Duitschland genomen maatregelen tot opvoering van de eigen bodemopbrengst is nog een bijzondere moeilijkheid te vermelden, het vervallen van den invoer van meststoffen. De geweldige productie van landbouwartikelen van Duitschland op een gebied dat nauwelijks zoo groot als de Staat Texas is, kan slechts bereikt worden door een ruime bemesting. De kunstmest wordt gewonnen

uit kali, kalk, stikstof en phosphorzuren. Duitschland heeft kali en kalk genoeg. Stikstof werd in den vorm van Chili-salpeter in jaarlijksche hoeveelheden van 800.000 tonnen uit Zuid-Amerika aangevoerd. Onbeduidende hoeveelheden stikstof worden in het land zelf uit een ammoniakverbinding een nevenproduct van de koolteerdistillatie gewonnen. Uit het buitenland worden phosphorzuren als fosphaatsteen betrokken en een millioen tonnen jaarlijks ingevoerd, waarvan 400.000 ton uit de Vereenigde Staten en 600.000 ton uit Algiers en Tunis. De overzeesche verzorging met stikstof en phosphorzuren werd bij het begin van den oorlog afgesneden.

Zonder deze bestanddeelen konden geen meststoffen worden vervaardigd en zonder meststoffen zou met een 25 pCt. mindere bodemopbrengst moeten gerekend worden. Dat Duitschland ook deze moeilijkheid overwon, strekt het tot blijvende eer.

De phosphorzuren werden verkregen door aan de slakken van de Minetteërtsen in Lotharingen de phosphoor te onttrekken en de buitenlandsche stikstof werd gedeeltelijk verkregen door een grootere onttrekking van ammoniak bij de koolteerdistillatie maar in hoofdzaak toch door stikstof uit de lucht. De methode om stikstof uit de lucht te verkrijgen, was reeds met Duitsch kapitaal in Noorwegen bevorderd, wijl daar goedkoope waterkracht ten dienste stond, die alleen op groote schaal de vervaardiging van stikstof in concurrentie met Chili-salpeter mogelijk maakte. Na het uitbreken van den oorlog zijn ook vijf van zulke nitraat-fabrieken in Duitschland opgericht.

Deze nieuwe methode van stikstofproductie loste weder voor Duitschland de buskruit-kwestie op. De invoer van Chili-salpeter was door Engeland onmogelijk gemaakt.

Stikstof is echter ook een noodzakelijk bestanddeel van kruit. Daar Sir John French van het bestaan van andere middelen ter vervanging oogenschijnlijk niets wist, vertelde hij aan een vertegenwoordiger van Havas dat de Duitschers met hun munitie, zeer spaarzaam omgingen en deze niet meer als tot nu toe verspilden, omdat de vermindering van den noodzakelijken voorraad nitraat zich in Duitschland begon te doen gevoelen!

Dat over de mogelijkheid om Duitschland uit te hongeren. De schrijver wijst er dan verder uitvoerig op, dat het met de grondstoffen evenzoo ging.

Ook te dien aanzien heeft men zooveel vernuftige artikelen gevonden om in het gebrek aan de steeds gebruikte stoffen te voorzien, dat er geen kans is dat de Engelsche afsluiting op den duur het resultaat van den oorlog zal beïnvloeden. Wat meer is, de druk die Engeland uitoefent wordt meer in de Vereenigde Staten dan in Duitschland gevoeld. Als wij nog langer stilletjes toezien hoe Duitschland gedwongen wordt voor Amerikaansche voortbrengselen, die Gr. Britannie naar onze opvatting van het volkenrecht onrechtmatig van Duitschland verwijderd houdt, andere artikelen te vinden, dan schijnt het niet onmogelijk dat wij (de Amerikanen) Duitschland gelegenheid geven de surrogaten industrie zich zoodanig te laten ontwikkelen, dat onze oude markten voor altijd voor ons verloren zijn. Het zou ons werkelijk niet vroolijk stemmen als wij op het einde van den oorlog moesten ontdekken, dat Duitschland een benzol heeft gevonden, dat dienen kan tot volwaardige vervanging van gasoline. Evenmin zou het hun, die phosphaatsteen uitvoeren zeker zeer verheugen, als Deutsche Thomasslakken gestadige vervangers werden van onze phosphaat van Florida. De kopermijnen zouden er onder lijden indien Duitschland, onze grootste koperafnemer, voor vele vroeger van koper vervaardigde producten zacht staal zou gebruiken en onze landbouwers zouden met de grootste smart vaststellen, dat wij Duitschland hebben genoopt om de tarwe, die wij in vroeger jaren daarheen vervoerd hebben, zelf te verbouwen. Engeland noodzaakt dus eigenlijk ons om het Deutsche vernuft te scherpen. Tengevolge van de offervaardigheid van het Deutsche volk, zijn vernuft om andere middelen te vinden voor hetgeen niet meer kon worden ingevoerd en tengevolge van zijn energie om zijn geheele industriele organisatie zich te laten aanpassen aan de gewijzigde behoeften door den oorlog, hebben die industrieën kunnen doorwerken, met misschien minder belemmering dan in eenig ander oorlogvoerend land.

Er is dus geen enkel teeken van economische vernietiging voorhanden, dat op den druk door Engeland uitgeoefend, is terug te voeren. Dit is trouwens een der vele misrekeningen

van Engeland. Hoe de oorlog zal eindigen gaat ons neutralen niets aan. Onze plicht als volk intusschen is ons eigen welzijn te beschermen en dit eischt het wederopnemen van onzen vreedzamen handel met Duitschland. Ons welzijn stemt hierin met onze rechten overeen, alsmede met onzen plicht de oorlogvoerenden zonder onderscheid te behandelen.

Rotterdam, 8 Mei 1916.

A. VOOGD.